

Зиміна С. Б.

професор кафедри Основ архітектури та архітектурного проектування КНУБА

zymina.sb@knuba.edu.ua

orcid.org/0000-0003-1847-2869

ОРІЄНТАЦІЯ В ПРОСТОРИ – ДРУГОРЯДНА ОБ’ЄКТИВНА ВЛАСТИВІСТЬ ФОРМИ, ЇЇ ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ГЛЯДАЧА ПРИ СПРИЙНЯТТІ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ’ЄКТІВ

© Зиміна С.Б., 2026

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2026.35-36.143-153/>

Анотація. У статті розглянуто орієнтацію форми в просторі як другорядну об’єктивну властивість архітектурної форми та проаналізовано її вплив на емоційне сприйняття архітектурних об’єктів. Дослідження зосереджене на зміні композиційних характеристик стійкості, статичності та динамічності залежно від положення форми відносно лінії горизонту та умов освітлення. На прикладах архітектурних і мистецьких об’єктів, побудованих на основі простих геометричних фігур (куб, піраміда, куля), показано, як зміна орієнтації здатна радикально трансформувати емоційний ефект і смислове навантаження форми — від відчуття стабільності та спокою до напруги, дискомфорту й драматизму. Особливу увагу приділено взаємозв’язку між фізичними закономірностями гравітації та їхнього композиційного і психологічного прочитання в архітектурі та арт-об’єктах. Стаття демонструє, що орієнтація форми є важливим інструментом художньої виразності, який дозволяє архітектору свідомо керувати емоційною реакцією глядача.

Ключові слова. Орієнтація форми в просторі, композиційні категорії, динамічність, статичність, стійкість форми, емоційний вплив архітектури, геометричні форми, архітектурна метафора, сприйняття простору.

Актуальність. У сучасній архітектурній практиці все більшого значення набуває емоційно-психологічний вплив архітектурного середовища на людину. Архітектура перестає бути виключно утилітарною оболонкою функцій і дедалі частіше виступає як засіб комунікації, художнього висловлювання та формування світоглядних орієнтирів. У цьому контексті недостатньо дослідженою залишається роль орієнтації форми в просторі як чинника, що здатний змінювати композиційні характеристики та емоційне сприйняття об’єкта без зміни його геометричної сутності. Аналіз орієнтації форми дозволяє глибше зрозуміти механізми виникнення відчуттів стійкості, напруги, руху або дискомфорту, що є особливо актуальним для проектування публічних, культурних і виставкових об’єктів. Дослідження цієї проблематики має важливе теоретичне та прикладне значення для архітектурної освіти і проектної практики.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Застосовано метод композиційного аналізу для визначення змін категорій стійкості, статичності та динамічності архітектурної форми залежно від її орієнтації в просторі. Метод порівняльного аналізу дозволив зіставити емоційне сприйняття однакових геометричних форм за різного їх просторового розміщення. Використано іконографічний метод для аналізу конкретних архітектурних і мистецьких об’єктів, а також метод емоційно-психологічної інтерпретації для

оцінки впливу просторової орієнтації на глядача. Теоретичною основою дослідження стали праці з теорії архітектурної композиції та естетики сприйняття простору.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка форма знаходиться у навколишньому середовищі. Головними об'єктивними властивостями форми вважаються розмір і геометрична характеристика. Орієнтацію форми в просторі визначає її розташування відносно певного орієнтира. Головними такими орієнтирами можуть бути горизонталь і освітлення.

Зміна положення форми у просторі відносно горизонталі здатна надати їй іншої характеристики в таких композиційних категоріях як стійкість, статичність і динамічність. Інколи ці показники, залежно від орієнтації в просторі, можуть змінювати свої значення на протилежні.

Динамічність форми – це емоційна оцінка змінення, точніше, зростання маси або простору в межах форми, коли вони переважають у певному напрямку. Динамічність — це композиційна характеристика форми, що виражає візуальне відчуття руху, напруження або розвитку в просторі, навіть за фізичної нерухомості об'єкта. Динамічна форма створює напрямок руху погляду, має внутрішню напругу, часто сприймається як така, що змінюється або розвивається. Емоційний ефект динамічності: активність, експресія, драматизм, відчуття процесу або руху.

Статичність форми – емоційна оцінка незмінності форми або простору в межах форми у всіх напрямках. Статичність — це композиційна характеристика форми, що виражає відчуття спокою, нерухомості, врівноваженості та незмінності положення в просторі. Статична форма не створює зорового імпульсу до руху, сприймається як завершена і замкнена, має чітку, логічно врівноважену структуру. Емоційний ефект статичності: відчуття стабільності, урочистості, монументальності, спокою.

Стійкість форми – це також її емоційна оцінка, коли ми перекладаємо свій досвід фізичної стійкості до гравітації на композиційну форму, яку оцінюємо. Стійкість — це композиційна категорія, що визначає ступінь зорової переконливості опори та рівноваги форми в просторі, тобто відчуття, що форма не перекинеться, не зсунеться і міцно «стоїть». Стійкість пов'язана не з рухом, а з сприйняттям рівноваги мас і опори. Композиційні ознаки стійкості: широка або масивна основа, концентрація візуальної ваги у нижній частині, чітке читання опори, відповідність форми силі тяжіння. Емоційний ефект стійкості: довіра, надійність, відчуття конструктивної логіки.

Важливо зрозуміти, що статичність не дорівнює стійкості (форма може бути статичною, але візуально нестійкою), динамічність – не дорівнює нестійкості (динамічна форма може бути композиційно стійкою). Розглянемо прості геометричні форми, такі як куб, піраміду і кулю. Згідно з визначенням динамічності, статичності і стійкості доходимо висновку: куб – форма статична і стійка; куля – динамічна і нестійка; піраміда – динамічна і стійка. Однак ці характеристики дійсні при звичній, буденній для нас, їхній орієнтації в просторі відносно лінії горизонту, тільки коли вони стоять на горизонтальній площині. При іншому розташуванні змінюється і наше емоційне сприйняття. Форма зі статичної може перейти в динамічну, зі стійкої у нестійку і т. ін.

Розглянемо архітектурні об'єкти, в основі яких використано прості геометричні фігури. Будинок у формі куба – досить поширений варіант. Нічого особливого, тим більше, дивного (рис. 1 а). Такий об'єкт викликає емоції: стабільність, спокій, надійність, відчуття порядку, логіки, стриманості. Архітектор намагався створити відчуття впевненості, земної прив'язаності, простоти. Таке рішення відповідає принципам функціоналізму, коли форма підкреслює раціональність і ефективність.

Емоції змінюються радикально, коли спостерігаємо ту саму форму за іншого її розміщення у просторі відносно лінії горизонту. Як бачимо, у житловому комплексі «Нахилені куби», Роттердам, кожен будинок у формі куба має оригінальне розташування (рис. 1 б). У кожному будинку по три рівні. Нижній поверх це вітальня та відкрита кухня, середній поверх - це спальні та ванна кімната, верхній рівень - невелика мансарда, яка часто використовується як додаткова спальня або сад. Через нахил стін корисна площа приміщень менша за фактичну площу підлоги.

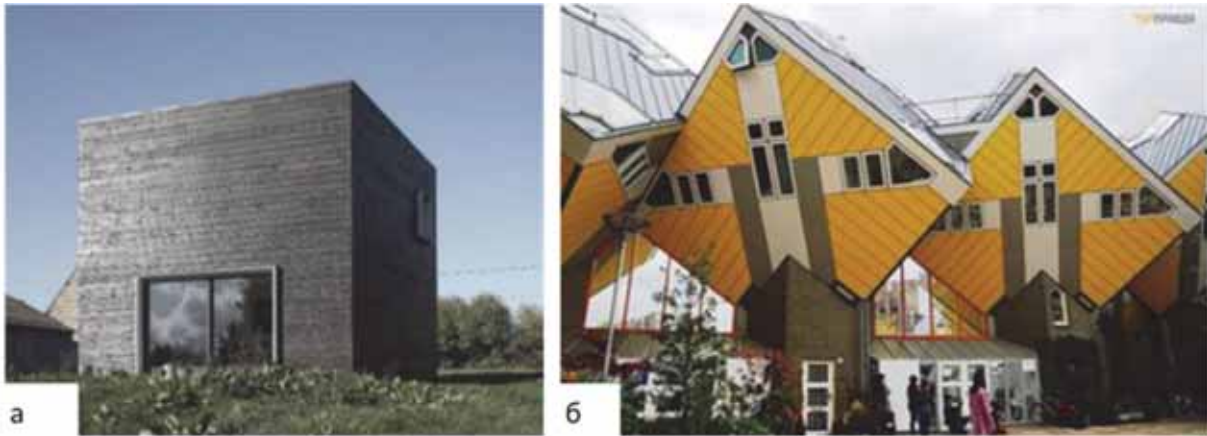

Рис. 1. Житловий будинок у формі куба: а – такий, що сприймається як стійка і статична форма ("Будинок у Нормандії", архіт. бюро *Veckmann-N'Théré Architectes*, Франція, архітектори: Франсуаза Н'Тене та Одрік Бекманн, б – з протилежними показниками – форма нестійка і нестатична («Нахилені куби» (*Kubuswoningen*), Роттердам, Нідерланди, архіт. Піт Блом, 1984 рік.)

Рис. 2. Культова скульптура «Куб», Нью-Йорк, автор Тоні Розенталь, 1967 р:
а – перехожі обертають скульптуру навкруги своїй осі; б – час від часу Куб «одягають» в різні одяжки

Комплекс «Нахилені куби» викликає інші емоційні відчуття: дивування, інтерес, грайливість, навіть дискомфорт, виникає бажання розгадати, як це працює, як туди заходити і жити. Архітектура виглядає динамічною, ніби в русі — наче куби впали, зависли або обертаються. Архітектор обрав таке розташування, щоб розірвати шаблони і викликати емоційний відгук, показати, що житло не обов'язково має бути звичним — воно може бути художнім висловом. Такі форми порушують гравітаційне сприйняття, тому здаються легкими і нестабільними.

У 1967 році в рамках однієї з програм підтримки мистецтва у місті Нью-Йорк встановили на півроку 25 різних скульптур. Донині залишилася тільки одна, на Astor place. Культова скульптура у вигляді чорного куба, поставленого на один зі своїх кутів, відома місцевим, а також гостям Нью-Йорка як «Куб». Інтересу до цього витвору Тоні Розенталя додає те, що куб крутиться навколо своєї осі, чим постійно користуються пішоходи. Автор використав такий ракурс кріплення куба, щоб перетворити ідеальну, стабільну форму у джерело напруги, сумніву й емоційного дискомфорту. Постановка куба на кут робить куб небезпечним на вигляд, перетворює форму на подію, змушує людину відчувати, а не просто побачити. На відміну від попередніх прикладів, це – артоб'єкт, тобто в ньому відсутні прагматичні функції, такі, що пов'язані з життєдіяльністю людини, натомість присутній цілий перелік цілей мистецького твору. Це естетична — викликати художнє переживання, відчуття краси або напруги, емоційна — впливати на почуття глядача, формувати настрій; комунікативна — передавати ідеї, смисли, образи, позицію автора; пізнавальна — осмислювати світ, людину, явища реальності; світоглядна — формувати цінності, ставлення, переконання; соціальна — реагувати на події, проблеми суспільства; виховна — сприяти культурному та духовному розвитку особистості; катарсична — викликати глибоке емоційне потрясіння, що веде до внутрішнього очищення, переосмислення та гармонізації внутрішнього стану. Нью-йоркський «Куб» як витвір мистецтва спирається тільки на дві перші: естетичну і емоційну. Обидві цілі досягнуті одним незвичним ракурсом звичайної геометричної фігури. У спостерігача виникає відчуття небезпеки, фізична напруга, очікування руху або катастрофи, він тілесно відчуває дискомфорт, навіть якщо розуміє, що об'єкт закріплений.

З точки зору композиції виникає композиційна провокація - центр ваги візуально зміщений; форма «випадає» з контексту; об'єкт не вписується, а конфліктує з оточенням. Виникає активізація простору міста - у міському середовищі все підпорядковано (вертикалі фасадів, горизонталі вулиць, логіка руху). Нахилений куб ламає ритм міста, діє як «збій системи», змушує зупинитися і подивитися, це спосіб вирвати людину з автоматизму щоденного руху. Виникає ефект конфлікту з гравітацією. Куб демонструє протиставлення важкої маси і нестійкої опори. Він кидає виклик законам фізики, балансує на межі падіння, чинить опір середовищу. Саме напруга між масою і опорою створює художній ефект.

Вважається, що куб як артоб'єкт має соціальний та філософський підтекст. Такий ракурс зчитується як метафора нестабільності сучасного світу, хиткості звичних цінностей, «перекошеного» порядку речей. Люди, які сидять під кубом, підсилюють новий сенс: людина поруч із великою, загрозливою системою, буденність під тиском абстрактної форми.

Наступна правильна геометрична фігура, що пропонується для розгляду при використанні її в архітектурі – піраміда. При традиційному розташуванні її у просторі, ця форма сприймається як стійка і динамічна. При розвороті її таким чином, коли вершина піраміди опиняється на землі, а горизонтальна площа вгорі, показник стійкості обертається на протилежний, а динамічність залишається, змінюючи напрям руху. Тобто, піраміда залишається динамічною, але стає нестійкою.

Найбільш відома піраміда усіх часів і народів – піраміда Хеопса в Гізі (рис. 3 а). Вибір пірамідальної форми для гробниці фараона не був випадковим. Це результат поєднання символіки, інженерної доцільності та композиційної логіки. Піраміда повинна була увіковічити пам'ять фараона Хеопса, тому використана форма, що виражає стійкість, монументальність, надійність, вічність, спокій, непорушність.

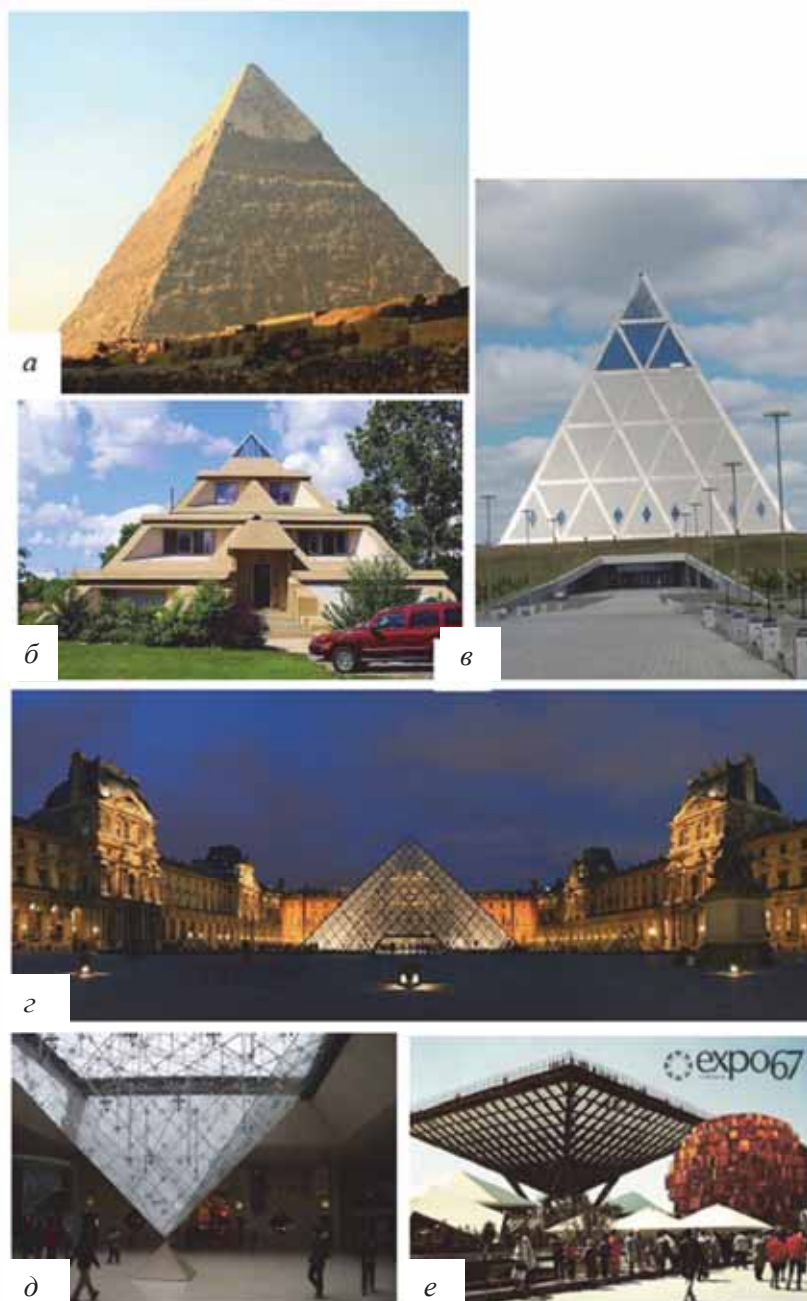

Рис. 3. Архітектурні об'єкти, що побудовані на основі пірамідальної форми: а – піраміда Хеопса в Гізі, приблизно 2580–2560 рр. до н.е.; б - "Будинок-піраміда", Клір-Лейк, Айова, США; в - Палац миру та злагоди, Астана, Казахстан, Foster and Partners, 2006 р.; г – вхід в Лувр через піраміду, Париж, архіт. Бей Юймін, 1981 р. д – світловий ліхтар у вестибюлі Лувру; е - Канадський павільйон на Всесвітній виставці 1967 (Експо-67) у Монреалі, Канада

"Будинок-піраміда" (The Pyramid House), розташований в штаті Айова, США. Це унікальний гостьовий будинок, доступний для оренди, який відрізняється своєю нетрадиційною архітектурою (рис. 3 б). Цей будинок під оренду повинен викликати не тільки відчуття стабільності і впевненості, але й привертати увагу своєю незвичною архітектурою.

Палац миру та злагоди (також відомий як Піраміда миру та злагоди) в Астані, Казахстан. Будівлю висотою 62 метри було спроектовано архітектурною фірмою Foster and Partners і відкрито у 2006 році. Вона є національним духовним центром та місцем проведення заходів, у тому числі раз на три роки тут відбувається Конгрес лідерів світових та традиційних релігій. Вершина піраміди прикрашена сучасним

вітражем, створеним художником Брайаном Кларком (рис. 3 в). Крім того, тут напряду задіяна така композиційна категорія, як цілісність в аспекті єдності частин і цілого (трикутна форма складається з трикутників), що символічно для такої будівлі, як «Палац миру і злагоди». Крім того, автори використали цілий ряд метафоричних образів:

- піраміда здавна є символом стабільності, міцності та вічності. У багатьох культурах вона асоціюється з величиною, духовністю та прагненням до вищого. Для Палацу миру та злагоди, який є місцем зустрічей світових релігійних лідерів та символом гармонії між культурами, пірамідальна форма ідеально підходить, підкреслюючи ідею єдності та взаєморозуміння.

- незважаючи на свою масивність, піраміда зі світлим скляним куполом у верхній частині створює відчуття відкритості та прозорості. Це символізує відкритість Казахстану до діалогу, готовність долати розбіжності та прагнення до мирних рішень.

- Центральна Азія має багату історію кочівників і піраміда може асоціюватися з традиційними казахськими юртами або курганам, які також мають конусоподібну чи округлу форму. Це може бути свідомим або підсвідомим відсиланням до місцевої культурної спадщини.

Архітектура «Палацу миру і злагоди», ймовірно, викликає у спостерігача наступні емоційні відгуки: почуття величі та поваги (масштабність і монументальність - відчуття величі та благоговіння), спокій та гармонію (чисті лінії та симетрична форма піраміди - врівноваженість, що відповідає її призначенню як місця для мирних діалогів), натхнення та оптимізм (прозорий купол, що пропускає світло - почуття надії та віри в майбутнє, де різні культури та релігії можуть мирно співіснувати), піднесення та духовність (піраміда, що тягнеться до неба, спонукає до роздумів про духовні цінності та вищі цілі людства).

Скляна піраміда в Луврі, спроектована архітектором Бей Юйміном — одна з найвпізнаваніших сучасних архітектурних інтервенцій у історичну спадщину (рис. 3 г). Вона стала не лише функціональним входом до музею, але й символом діалогу між традицією і сучасністю.

Функціонально піраміда вирішує цілий ряд складних задач: створює великий, світлий вестибюль для потоку відвідувачів, розвантажує підземні приміщення, координує рух у три крила музею. Піраміда створює діалог поколінь, діалог сучасності та історії. Напруження форми і матеріалу контрастує з класичною архітектурою, створює могутній візуальний акцент у дворі Пале-Рояль. Символічно, що піраміда візуально відсилає до стародавніх пірамід Єгипту (частина колекцій Лувру) та універсальних геометричних форм, зчитується як метафора світла, знання і входу в культуру.

Вхід у Лувр через Піраміду це не просто вестибюль — це архітектурна декларація модернізму, яка успішно стала частиною найвідомішого музейного ансамблю світу. Цей приклад реконструкції вчить тому, що культура повинна жити в діалозі з сучасністю.

У внутрішньому просторі вестибюля Лувру знаходиться менша перевернута скляна піраміда. Це свідомий і багатошаровий композиційний прийом, який працює функціонально, символічно і емоційно одночасно (рис. 3 д). Функціонально перевернута скляна піраміда є світловим ліхтарем, який пропускає денне світло з двору, спрямовує його вглиб підземного вестибюля, зменшуючи потребу штучного освітлення. При цьому світло м'яко розсіюється, підкреслює просторову глибину, робить підземний простір психологічно «відкритим», а не замкненим. Вестибюльна піраміда позначає центр простору, допомагає відвідувачу інтуїтивно зрозуміти, де він знаходиться.

Символічно, що внутрішня піраміда розташована на одній осі із зовнішньою, що створює принцип дзеркальності та діалогу (над землею – під землею, низ – верх, місто – музей, зовнішнє - внутрішнє). Внутрішню піраміду можна розглядати як символ переходу між світами, переходу від повсякденного до сакрального (мистецтва).

Емоційно перевернута піраміда допомагає відвідувачам уникнути відчуття «підвалу», створити контакт із зовнішнім світом. Вона візуально «проколє» перекриття, створює відчуття зв'язку з небом, покращує психологічний комфорт перебування.

Одночасно піраміда виступає і як артоб'єкт, який суперечить звичному сприйняттю стійкості, створює візуальну напругу, викликає відчуття «підвішеності» маси. Між пірамідами виникає цілісна просторово-ідеологічна система, композиційна завершеність, де зовнішній жест отримує внутрішнє продовження.

Канадський павільйон на Всесвітній виставці 1967 (Експо-67) у Монреалі, Канада (рис. 3 е). Темою виставки була «Планета людей». Павільйон Канади був величезною перевернутою пірамідою заввишки дев'ять поверхів, яку називали «Катімавік», що мовою ескімосів означає «місце збору».

Ця споруда на Експо-67 у Монреалі — дуже показовий приклад того, як форма безпосередньо впливає з функції, але водночас працює як сильний образ. Її функціональне призначення – громадська споруда відкритого типу. Це навіс від сонця і дощу, місце концентрації відвідувачів. Форма добре читалася здалеку, працювала як візуальний маяк, допомагала в орієнтації на території виставки. Для виставки з великим і постійним потоком відвідувачів важливо було звільнити простір унизу, дозволити людям вільно рухатися. З точки зору емоційного сприйняття перевернута піраміда виглядає динамічною і напруженою, вона ніби балансує, створює ефект «виклику гравітації». Вона викликає здивування, привертає увагу, створює відчуття участі у події, а не просто дозволяє оглядати експонати. Архітектура стає частиною виставкового шоу.

Музей сучасного мистецтва в Каракасі, Венесуела, був спроектований у формі перевернутої піраміди. За задумом архітектора, структура мала бути повністю непрозорою, без візуального зв'язку з оточенням зсередини. Природне світло потрапляло би в будівлю лише через скляну стелю. Проект був розроблений між 1954 і 1955 роками Оскаром Німеєром (за станом на 2025 р. залишається нереалізованим) (рис. 4). Проект Оскара Німеєра — чистий маніфест його архітектурного мислення. Тут важливо читати не окремі елементи, а образ у цілому, його емоційний і ідеологічний посил. Архітектор прагнув, щоб відвідувач не просто милувався мистецтвом, а перебуваючи у просторі музею, переживав це як подію. Музей подається не як «коробка для експонатів», а як скульптура, що взаємодіє з ландшафтом і небом. Ще до входу в музей архітектор готує глядача до зустрічі з сучасним мистецтвом, як до чогось неочікуваного, незвичного. На підході до музею у відвідувача виникає здивування та напруженість від похилої бетонної стіни, що небезпечно нависає. Архітектор навмисно тримає глядача в напрузі, щоб активувати його подальше сприйняття. Варто нагадати, що на час проектування такі форми виглядали футуристично, асоціювалися з прогресом, ламали традиційні уявлення про музей. Відвідувач повинен був відчувати, що він входить у простір нового мислення, де старі правила не діють. Оскар Німеєр створює музей як архітектурну скульптуру, що має емоційно підготувати людину до сприйняття сучасного мистецтва.

Ще одна ідеально правильна геометрична форма – куля. Архітектурних об'єктів у формі кулі не так багато, однак, вони є (рис. 5). У всіх наведених прикладах форма кулі не є випадковою, а має чітке символічне, метафоричне або композиційне навантаження, хоча смисли відрізняються залежно від контексту, функції та ідеології замовника.

Кінотеатр у сферичному об'ємі в парку Ла-Вілет, найбільшому парку французької столиці, містечку науки та індустрії (відомі нам як ВДНГ). Кінотеатр є не лише культурним об'єктом (рис. 5 а), він є наочною демонстрацією технологічно-будівельних можливостей країни. Реалізація ідеальної кулі з великопролітною оболонкою, складними інженерними системами та високоточним монтажем підкреслює рівень розвитку конструктивних технологій і матеріалів. Така форма, що не має утилітарної необхідності, свідомо обирається як показова — вона працює як символ технічної досконалості, інноваційності та здатності держави втілювати складні архітектурні ідеї у реальному будівництві.

Демонстрація технологічно-будівельних можливостей країни присутня і в будівлі Наукового музею (Нур-Алем), Астана, де проводилося ЕХРО-2017 (рис. 5 г). Головна тема ЕХРО — «Енергія майбутнього» і куля символізує модель світу та енергії, глобальність, цілісність, замкнений цикл енергії, планетарне мислення. У композиційному рішенні будівля стала абсолютною домінантою, центром всієї експозиційної структури ЕХРО. В ідеологічному аспекті вона є знаком модернізації, прогресу та включення країни у глобальний науковий дискурс.

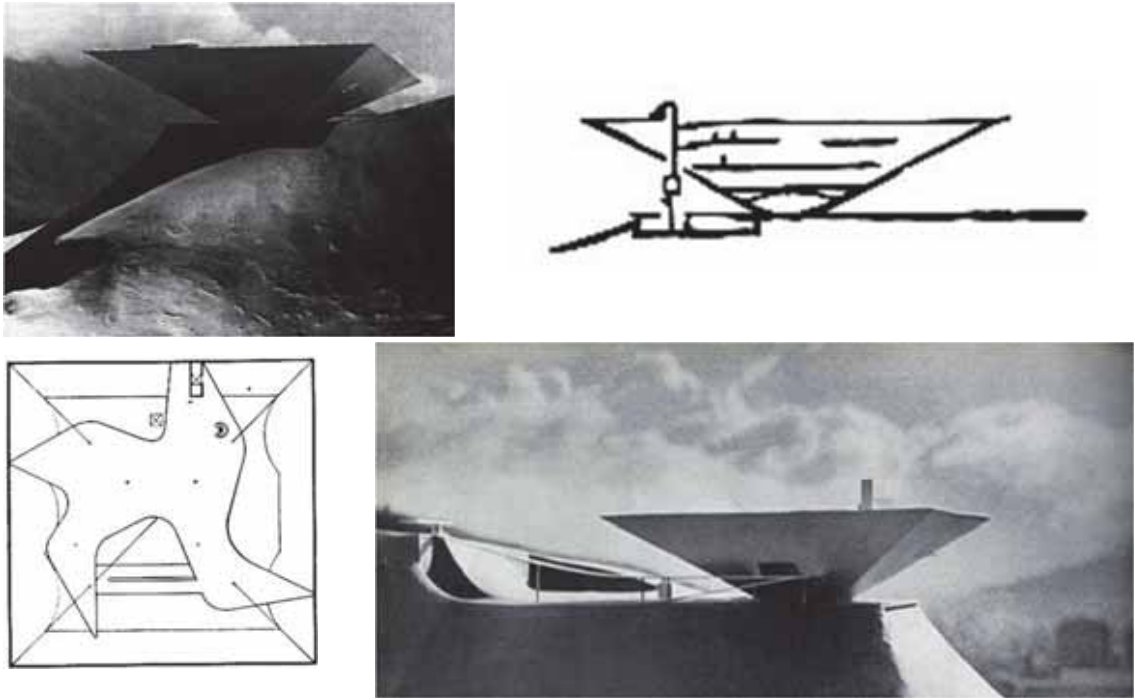

Рис. 4. Ескізний проєкт Музею сучасного мистецтва. Каракас, Венесуела, архіт. Оскар Німеєр, 1955 р.

Рис. 5. Архітектурні споруди у формі кулі: а - кінотеатр у Ла Вілет, Париж, 1985, архіт. Адріан Файнзільбер; б - проєкт Музей світового футболу або «Кришталевий м'яч». Катар, архіт. AVP Arhitekti + Sangrad, 2012 р.; в - проєкт Музей еко-глобус. Дубаї, бюро James Law Cybertecture; г - Музей енергії майбутнього. Астана, Казахстан, 2017, архіт. Альберт Шнеєр

Проект Музею світового футболу «Кришталевий м'яч», Катар (рис. 5 б). У символічному і метафоричному сенсі форма футбольного м'яча — проста, легко зчитувана мільйонами уболівальників футболу. Кришталева оболонка апелює до трофею, нагороди, вершини досягнень. Сфера є символом планетарності футболу, його здатності об'єднувати країни, культури та ідентичності. Світлопрозорість форми підкреслює ідею відкритості, публічності та видовищності сучасного спорту. В емоційній складовій таких композиційних прийомів - захоплення масштабом і технологічністю, що має посилювати імідж Катару як держави глобальних амбіцій. За динамікою сприйняття форма виглядає «рухомою», як ніби м'яч зависає у момент польоту.

Проект Музею «Еко-глобус», Дубай (рис. 5 в), основний символ і метафора якого – глобус, планета Земля. Архітектура апелює до ідеї єдиного дому людства, де все взаємопов'язано. Емоційний вплив: відчуття спокою, зосередженості, медитативності, усвідомлення масштабу відповідальності людини перед планетою. Те, що сфера майже вся скляна, викликає легку тривогу в усвідомленні того, що наша Земля - вразливий об'єкт. Архітектура не домінує агресивно, а радше закликає до співіснування.

Рис. 6. Орієнтація в просторі – другорядна об'єктивна властивість форми, емоційний вплив орієнтації форми при сприйнятті архітектурних об'єктів

Висновок. У ході дослідження доведено, що орієнтація форми в просторі, попри її визначення як другорядної об'єктивної властивості, відіграє принципово важливу роль у формуванні емоційного та смислового сприйняття архітектурних об'єктів. Зміна положення форми відносно лінії горизонту та умов освітлення здатна радикально трансформувати її композиційні характеристики без зміни геометричної сутності.

Аналіз композиційних категорій стійкості, статичності та динамічності показав, що ці поняття не є тотожними й можуть змінювати свої значення залежно від просторової орієнтації форми. На прикладах простих геометричних фігур — куба, піраміди та кулі — виявлено, що традиційно «стійкі» й «статичні» форми при нетиповому розташуванні набувають ознак нестійкості та динамічної напруги, провокуючи у глядача відчуття дискомфорту, тривоги, очікування руху або події.

Дослідження архітектурних і мистецьких об'єктів підтвердило, що свідоме порушення звичного сприйняття використовується архітекторами як потужний художній інструмент. Нахилени, перевернуті або «підвішені» форми активізують простір, вступають у конфлікт з оточенням, руйнують автоматизм

сприйняття та змушують глядача емоційно взаємодіяти з архітектурою. В артоб'єктах така стратегія переважно спрямована на емоційний і естетичний вплив, тоді як у архітектурі вона поєднується з функціональними, символічними та ідеологічними завданнями.

Окремо встановлено, що сферичні та пірамідальні об'єми, завдяки своїй універсальній символіці та чутливості до орієнтації в просторі, часто застосовуються як образи глобальності, прогресу, духовності або виклику традиційним уявленням про рівновагу й стабільність. У таких випадках орієнтація форми стає носієм архітектурної метафори та засобом комунікації між автором і глядачем.

Таким чином, орієнтація форми в просторі постає не допоміжним, а концептуально значущим чинником архітектурної композиції. Вона дозволяє архітектору свідомо керувати емоційною реакцією людини, формувати потрібний психологічний настрій і посилювати художню виразність об'єкта. Отримані висновки мають важливе значення як для теорії архітектурної композиції, так і для сучасної проектної та освітньої практики.

Список використаних джерел:

1. Белікова М. В. Психологія сприйняття архітектурного середовища : конспект лекцій. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 84 с.
2. Бондар О. Я. Золотий переріз і неевклідова геометрія в науці та мистецтві. Львів: НВФ „Українські технології”, 2005. 198 с
3. Гнатюк Л. Р., Попова О. С. Основи дизайну інтер'єру : навч. посіб. – Київ : НАУ, 2020. – 220 с.
4. Зиміна С. Б. Композиція. Основи об'ємно-просторової композиції. Композиційні категорії. Об'єктивні властивості форми : конспект лекцій / С. Б. Зиміна. – Київ : КНУБА, 2024. – 39 с.
5. Крижановська Н. С. Основи ландшафтного дизайну : навч. посіб. – Київ : Ліра-К, 2009. – С. 107–134.
6. Моргун Є. Л. Вплив засобів архітектурної композиції на формування емоційного стану людини / Є. Л. Моргун // Науковий вісник будівництва. – 2021. – Т. 103, № 1. – С. 34–40.
7. Олійник О. П. Архітектура як об'єкт комунікації / О. П. Олійник // Вісник НАОМА. – 2015. – Вип. 24. – С. 45–51.
8. Сьомка С. В., Зиміна С. Б. Архітектурна композиція. Гармонія і пропорції: Методичні вказівки і програма курсу лекцій до вивчення дисципліни та виконання практичних завдань. К. – Вид. КНУБА 2011. .
9. Сьомка С. В. Основи дизайну архітектурного середовища. (Підручник) — Видавництво НАКККіМ, Київ, 2019. (464 с.).
10. Тимофієнко В.І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. /В.І. Тимофієнко. – К.: Головкинвархітектура, 2002. – 472 с
11. Тиц А.А. Основы архитектурной композиции. К., Вища школа, 1976.
12. Шаповал Н.Г. Прикладна теорія архітектурної композиції: Навч. посібник. /Н.Г. Шаповал. – К.: КНУБА, 2000. – 372 с
13. Яремків М. М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 112 с.
14. Arnheim R. The Dynamics of Architectural Form. Berkeley : University of California Press, 2009. 289 p.
15. Ching F. D. K. Architecture: Form, Space, and Order. 4th ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2014. 464 p.
16. Pei I. M., Wiseman C. I. M. Pei: A Profile in American Architecture. New York : Harry N. Abrams, 2001. 320 p
17. Blom P. Piet Blom (Architectural Monographs No 11). London : Academy Editions, 1989. 144 p.
18. <https://www.designboom.com/architecture/james-law-cybertecture-technosphere-concept-dubai-12-08-2015/> (дата звернення 03.01.2026).

Svitlana Zymina

*Ph.D. (Architecture), Candidate of Architecture, Associate professor,
Department of Architecture Fundamentals and Architectural Design, KNUCA, Kyiv*
zymina.sb@knuba.edu.ua
orcid.org/0000-0003-1847-2869

ORIENTATION IN SPACE AS A SECONDARY OBJECTIVE PROPERTY OF FORM AND ITS EMOTIONAL IMPACT ON THE VIEWER IN THE PERCEPTION OF ARCHITECTURAL OBJECTS

© Svitlana Zymina, 2026

Abstract. The article examines the orientation of form in space as a secondary objective property of architectural form and analyzes its influence on the emotional perception of architectural objects. The study focuses on changes in the compositional characteristics of stability, staticity, and dynamism depending on the position of the form relative to the horizon line and lighting conditions. Using examples of architectural and artistic objects based on simple geometric figures (cube, pyramid, sphere), the article demonstrates how a change in orientation can radically transform the emotional effect and semantic content of a form—from a sense of stability and calm to tension, discomfort, and dramatic expressiveness. Particular attention is paid to the relationship between the physical laws of gravity and their compositional and psychological interpretation in architecture and art objects. The article shows that the orientation of form is an important tool of artistic expressiveness, enabling architects to consciously shape and control the viewer's emotional response.

Keywords: orientation of form in space, compositional categories, dynamism, staticity, stability of form, emotional impact of architecture, geometric forms, architectural metaphor, perception of space.